

МУЗИЧНА ОРНАМЕНТИКА

Предмет на вибір студентів-бакалаврів, 1-й курс, 2-й семестр.

Факультети: історико-теоретичний, оркестровий (I, III групи), вокальний.

Обов'язкова дисципліна: Оркестровий ф-т, «арфа, контрабас», 2-й курс, 4-й семестр.

12.03.2020

СЕМІНАР 3

Двобульні прикраси (4) у творах і музично-теоретичних трактатах кінця XVII – середини XVIII ст.

План

I. Питання

1. Визначення і класифікація *мордентів* ♪. Порівняйте морденти (короткий і довгий) у таблицях орнаментики Ф. Куперена, І. С. Баха, К. Ф. Е. Баха, англійській, визначте спільне та відмінне.

Поширення назви «мордент» Л. Моцартом на терцієві аншлаги та групето до однієї ноти через подібний звуковий ефект:

2. Поясніть особливості ритміки при виконанні мордента після ліги (конспект).

3. *Шнелер*. Його відмінність від мордента (за К.Ф.Е. Бахом).

4. *Шнелер* і *пральтріллер* ♪: правила їх розрізнення в нотному тексті, залежність від мелодичного рельєфу та різне виконання (табл. К.Ф.Е. Баха, приклад для аналізу: «Обработка хорала» a-moll І. С. Баха).

5. Визначення і класифікація *шлейферів* (таблиця К.Ф.Е. Баха).

Довгий двобульний шлейфер: пояснити можливі ритмічні варіанти (за таблицею К.Ф.Е. Баха).

6. Визначення і класифікація *аншлагів* (таблиця К.Ф.Е. Баха).

7. Форшлаг + мордент: пояснити два ритмічних варіанти їхнього поєднання (з лігою і без).

II. Практичні завдання

Уміти зіграти будь-яку з розглянутих прикрас (у всіх варіантах) до одного звуку.

Уміти визначати на слух ці прикраси.

III. Аналіз прикрас у музичному творі

Самостійно проаналізуйте однозвучні та двозвучні прикраси в обраному (виконуваному вами) творі,
дайте оцінку розшифровкам прикрас від редактора,
довідайтеся про час створення редакції та особу редактора.

IV. Письмова робота (семінар 3):

1. Запишіть на нотній лінії всі чотири прикраси (короткі).
2. Дайте відповідь на питання, на які дві групи поділяються чотири розглянуті прикраси у довгій формі. Аргументуйте.
3. Самостійно сформулюйте критичне зауваження щодо графічного вигляду шлейфера в запису А. Бейшлага після таблиці І. С. Баха.
4. Самостійно проаналізуйте однозвучні та двозвучні прикраси в обраному (виконуваному вами) творі,
дайте оцінку розшифровкам прикрас від редактора,
проінформуйте про час створення редакції та особу редактора.

Надішліть письмову роботу разом із відсканованою нотною сторінкою обраного твору на адресу викладача olenashevchuk@ukr.net.

В оцінці за семінар враховується вчасне виконання і надсилання його завдань.

Основна література

Таблиці орнаментів Ф. Куперена, І. С. Баха, К. Ф. Е. Баха, англійців.
Конспект лекцій.

Кройц А. Орнаментика в клавирных произведениях И. С. Баха. В кн.: *Бейшлаг А. Орнаментика в музыке*. М., 1978. С. 314—317 (Глави про шлейфер, пральтріллер (зі шнелером), мордент).

Эмери У. *Орнаментика И. С. Баха*. М., 1996. Розділи про названі прикраси (критичний аналіз). «К. Ф. Э. Бах о шнеллере».

Додаткова література

Вахромеев В. Мордент. *Музыкальная энциклопедия (МЭ)*. 1976. Т. 3. Стб. 825. (Критика поняття «неперекреслений мордент»).

Вахромеев В. Форшлаг. *МЭ*. 1981. Т. 5. Стб. 913–914. (Опис довгих, коротких, вокальних форшлагів; нахшлагів, ачакатур, аншлагів и шлейферів).

Качмарчик В. Орнаментика И. Кванца. *Музыковедение: Приложение к журналу «Музыка и время»*. 2006. № 1. С. 17–22.

Риман Г. *Музыкальный словарь*. Пер. с нем. Б. П. Юргенсона, дополн. рус. отд-нием. М.: ДиректМедиа Пабблишинг, 2008. НТЦ «Информрегистр», медиа-версия. [Мордент].

Donington R. Ornaments [1954]. *The Grove ...* 1980. V. 13. (чотири двозвучні прикраси).

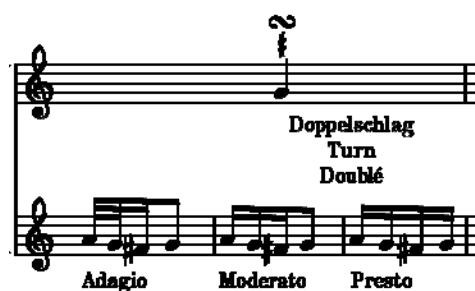
19.03.2020

Тема 4. Тризвучні прикраси: групето, тризвучний шлейфер, пральтріллер

Групето (італ. *grosso, gruppetto*, англ. *turn*, фр. *cadence*, нім. *Doppelschlag*).

Знак групето, його графічні варіанти ∞ 3 3.

Класифікація барокового групето: субстраговане чотиризвучне – основна форма (з верхнього звуку) та більш рідкісне п'ятизвучне (з основного звуку). Розташування хроматизмів у запису відносно знаку групето (за К. Ф. Е. Бахом). Залежність запису ритму групето від темпу п'єси та

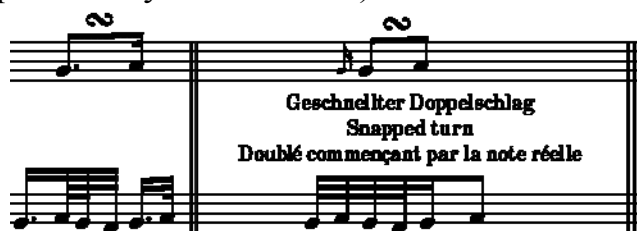
та швидкість групето (за записом К.Ф.Е. Баха).

Групето на слабкому часі при розв'язанні довгого висхідного форшлага в основну ноту (Л. Моцарт).

Групето з одним «вступним» звуком та двома «вступними» звуками, дописаними перед ним, у субстрагованому ритмі (табл. К.Ф.Е. Баха).

Особливі групето у французькій клавирній бароковій музиці з кінця XVII ст. (таблиці: Англебер, Дьюпар). Групето перед треллю. Групето в ритмі *анегаль*.

Групето між двома звуками в пунктирному ритмі, три правила його виконання в бароковому і «галантному» стилях. Ритмічна варіантність групето «в пунктирі» (один із варіантів – у К.Ф.Е. Баха):

У нього ж – групето між двома рівними звуками: пластичний «танцювальний» ритм.

Висхідний *шлейфер* із трьох звуків (короткий) як типова прикраса в музиці бароко й класицизму (таблиця К. Ф. Е. Баха).

Пральтріллер (ПТ), **праллер** – назва, уведена К. Ф. Е. Бахом для «гострої короткої» трелі. Його виконання див. у Куперена: незалігований і залігований ПТ у нисхідному русі мелодії: варіанти проставлення Купереном акцентів у варіанті з лігою та без неї. Відповідне виконання К. Ф. Е. Бахом у 1753 й 1759 рр. – без ліги та з лігою (з повтором першої ноти та без неї).

Необхідність розрізняти пральтріллер і *шнелер*. Правило пральтріллера

(і довгої трелі; див. таблиці: Куперен, К.Ф.Е. Бах, Л. Моцарт, Тартіні, ін.; див. конспект).

Шнелер як скорочена двозвучна (неповна) трель, його вжиток із XVII ст. Допустимість шнелера у технічно складних місцях.

Література: див. список до семінару 4.

26.03.2020

СЕМІНАР 4

Тризвучні прикраси (3) у творах і музично-теоретичних трактатах кінця XVII – середини XVIII ст.

План

I. Підготувати відповіді на питання

1. Особливості *групето* в таблицях орнаментики Ф. Куперена, І. С. Баха, К.Ф.Е. Баха, англійців; спільне та відмінне. Охарактеризуйте ритм і мелодику типового групето барокового та галантного стилю.
2. П'ятизвучне групето (таблиця К.Ф.Е. Баха, англійці та ін.), його особливий запис К.Ф.Е. Бахом.
3. Варіанти виконання барокового (і «галантного») групето між двома нотами в пунктирному ритмі. Три правила (конспект). Варіант, відмінний за ритмом – групето між двома звуками в рівному ритмі.
4. Запис групето залежно від темпу твору (таблиця К.Ф.Е. Баха): яка його реальна швидкість?
5. Тризвучний *шлейфер* (таблиця К.Ф.Е. Баха) як «обернене групето», його відмінності від двозвучного.
6. *Пральтріллер* (*праллер*) як найкоротша з трелей, напів-трель (таблиці Ф. Куперена, К.Ф.Е. Баха). Умови для його виконання, запис без ліги і з лігою та різним проставленням акцентів.

II. **Практичні завдання:** уміти грати та визначати на слух будь-яку з тризвучних прикрас (у всіх варіантах) до одного звуку.

III. **Аналіз трьохзвучних прикрас в обраному музичному творі.** Дайте оцінку розшифровкам цих прикрас від редактора, проінформуйте про час створення редакції та особу редактора.

IV. Письмова робота (семінар 4):

1. Запишіть на нотній лінії три вивчених тризвучних прикраси.

2. Визначте короткі трелі та шнелери під знаком ♯ в «Обробці хоралу» ля

мінор І.С. Баха (приклад для аналізу) в 2, 4, 5, 6 тактах та аргументуйте їх виконання.

3. Проаналізуйте тризвучні прикраси в обраному вами музичному творі (по тактах), дайте оцінку розшифровкам прикрас від редактора (у тому числі поєднань із форшлагами, якщо їх застосовано).

Надішліть письмову роботу разом із відсканованою нотною сторінкою обраного твору на адресу olenashevchuk@ukr.net.

В оцінці за семінар враховується вчасне виконання і надсилання його завдань.

Основна література

Таблиці орнаментальних прийомів Ф. Куперена, І. С. Баха, К. Ф. Е. Баха, англійців.

Конспект лекцій.

Нотний текст (уртекст) «Обработка хорала» І. С. Баха із Нотної книжечки В. Ф. Баха (приклад для аналізу)

Кройц А. Орнаментика в клавирных произведениях И. С. Баха. В кн.: *Бейшлаг А. Орнаментика в музыке*. М., 1978. С. 314—317 (Глави про шлейфер, пральттріллер (зі шнелером), мордент).

Розанов И. О пральттриллере К.Ф.Э. Баха. В сб.: *Работа над фугой: метод и школа И. С. Баха*: М-лы конф. / Сост. А.П. Милка, науч. ред. К.И. Южак. СПб., 2008.

Додаткова література

Эмери У. Орнаментика И. С. Баха. – М., 1996. (Розглядані прикраси).

Donington R. Ornaments [1954]. *The Grove ...* 1980. V. 13. (Розглядані прикраси).

02.04.2020.

Тема 5. Багатозвучні прикраси. Трель, її різновиди

Трель (trillo) – найпоширеніша прикраса в бароковій музиці (окрім форшлагау). Відмінність трелі від вібрато. Позначення, значки трелі в нотному тексті.

Два різновиди трелі за початковим звуком (верхній чи основний). Франко-німецька та італійська трель. Різні їх функції. Каденційні трелі з верхнього звуку. Останній звук трелі - основний.

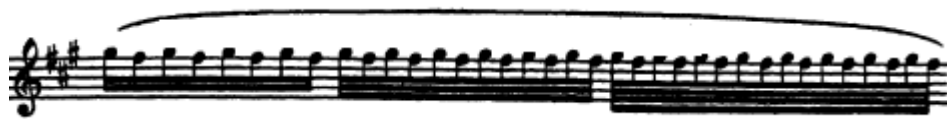
Три елементи tr (початок, середина, кінець) за Ф. Купереном.

Трель у програмних творах (Вівальді).

Критика тверджень щодо можливого початку трелей Й. С. Баха з основної ноти (правила Данройтера у Емері). Умови, які унеможливають виконання трелі Й. С. Баха з верхньої ноти, згідно з Емері.

Довжина і темп виконання трелі. Звичайна довга трель у середньому темпі

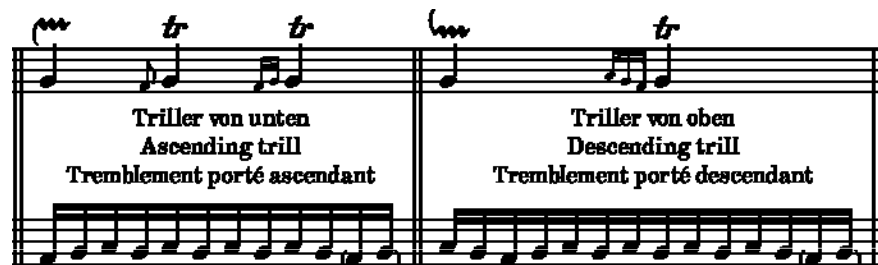
(за таблицями). Швидкість (частотність) трелі залежно від темпу, змісту твору, регістру та акустичних умов приміщення (Кванц). Виконання трелей у рівномірному темпі або з «поступовим непомітним» прискоренням (Куперен, Л.Моцарт і ін.).

Уповільнення трелі.

Вкорочена трель у Й. С. Баха. Довга і вкорочена трель у каденціях і всередині мелодії. Два варіанти мелодії з пунктирним ритмом як певна умова для виконання довгої чи вкороченої трелі. Проаналізувати розшифровку редактором довгої трелі в Арії Й. С. Баха (нотний зразок для аналізу).

Трелі з *початковими* зворотами. Два мелодичні варіанти початку, їх значки і назви у Бахів.

Традиційне *завершення* трелі. Трелі із *завершальними зворотами* (нахшлагами), її запис в «Арії» Й. С. Баха. Запис нотами та значками. «Відкрита» й «закрита» трель у Куперена. Назви трелей у таблиці Й. С. Баха (порівняти назви Баха та переклади Бейшлага, визначити відмінність між ними). Назва «трель з нахшлагом».

«Ланцюжок» висхідних і низхідних трелей у мелодіях із секундовим рухом. Необов'язкове зв'язне їх поєднання в музиці бароко.

Поєднання трелі з іншими прикрасами. «Неперервний мордент» Ф. Куперена. Трель *після форшлагу*: два ритмічних варіанти за таблицями і трактатами. Можливість застосування ліги. Початок трелі як затримання.

Основна література

Таблиці орнаментальних прийомів Ф. Куперена, І.С. Баха, К.Ф.Е. Баха, англійців.

Конспект лекцій.

Вахромеев В. Трель. МЭ. 1981. Т. 5. Стб. 595–596 (без значків, віднайти їх в таблицях).

Кройц А. Орнаментика в клавирных произведениях И. С. Баха. В кн.: Бейшлаг А. Орнаментика в музыке. М., 1978. С. 315—316 (трель).

Додаткова література

Агарков О. *Вибрато как средство музыкальной выразительности в игре на скрипке*. М., 1956.

Вахромеев В. Тремоло. МЭ. 1981. Т. 5. Стб. 597.

- Качмарчик В. Орнаментика И. Кванца. *Музыковедение: Приложение к журналу «Музыка и время»*. 2006. № 1. С. 17–22.
- Рагс Ю. Вибрато и восприятие высоты. В сб.: *Приложение акустических методов исследования в музыковедении*. М., 1964.
- Эмери У. *Орнаментика И. С. Баха*. М., 1996. (Трелі. Критичний аналіз)
- Ямпольский И. Вибрато. *МЭ*. 1973. Т. 1. Стб. 764–765.
- Donington R. Ornaments [1954]. *The Grove ...* 1980. V. 13. (Трелі).